

Cea de-a doua apariție pe anul 2011 a revistei (numerele 3-4) stă evident sub semnul aniversării a douăzeci de ani de la declarația de independență a Republicii Moldova. Astfel, regăsim publicat textul integral al rezoluției științifice dedicată acestui moment (24 august 1991) unde actul proclamării este catalogat ca fiind „adevăratul și unicul act de identitate politică și națională al Republicii Moldova” (pag 157), fiind totodată reiterat punctul de vedere al Academiei de Științe a Moldovei cu privire la caracterul limbii și cu privire la „istoria noastră românească” (pag. 156): „Comunitatea etnoculturală, de secole, justifică întru totul ca limba noastră maternă să recapete denumirea sa firească de Limbă Română și istoria noastră națională să se numească precum e firesc – Istoria Românilor” (pag. 157). Strâns legat de aceste opinii, întregul grupaj de articole din secțiunea comemorativă argumentează aceeași origine etnică, limbă, credință, aceleași tradiții și obiceiuri, aspect ce dovedește încă o dată că efortul de redescoperire/rescriere a trecutului este dublat în spațiul cultural moldovenesc de unul de regăsire/redefinire a identității naționale.

Optând pentru o structură sensibil diferită față de numărul anterior, revista mai conține o serie de studii printre care amintim pe cele axate pe: istoriografia ecleziastică (Andrei Eșanu, Valentina Eșanu), personalități politice ce au luptat pentru emancipare națională (Vlad Gafița), motivații și intenții ale liderilor din URSS (perioada 1918-1940), trecerea la alfabetul latin și crearea a alfabetului internațional mondial (Ion Șișcanu), politica națională a URSS după cel de-Al Doilea Război Mondial – cultivarea „patriotismului sovietic” vs. naționalismul moldo-român (Elena Negru, Gheorghe Negru). Atipică prin temă, merită menționată și comunicarea profesorului italian Paulo Malanima despre evoluția economiilor din spațiul mediteranean în intervalul 1950-2010, unde sunt subliniate inegalitățile economice dintre cele 25 de țări și enunțate previziuni pentru convergențe viitoare.

Beneficiind deci de aportul cercetătorilor din țări diferite (Italia, Rusia, România, S.U.A.), Revista de Istorie a Moldovei, deși pe alocuri populată de texte ce uneori abundă în narativism factologic, constituie în ansamblu un proiect/demers necesar care dovedește, prin seriozitate, meticulozitate și metodologia originală bazată pe un exploatarea unui bogat material arhivistic, că dogmatizarea anterioară a scrisului istoric din această țară a fost depășită, știința istorică din Moldova fiind deschisă spre noi orizonturi interpretative.

Grigore Moldovan

„Promemoria. Revista Institutului de Istorie Socială”, Chișinău, Vol. I, nr. 1-2, 2011, 302 p.

Reconcilierea este o dimensiune inevitabilă a democratizării. Pornind de la acest enunț, Ludmila Cojocaru investighează, în primul număr al revistei „Promemoria”, problematica complexă a reconcilierii dintre comunități ale memoriei din republica Moldova, urmare a conflictului din Transnistria. Fiind unul dintre cele mai originale texte ale volumului – prin tematică, expunere și argumentație – această prezentare însumează o serie de aprecieri și întrebări pe marginea unor aspecte diverse ce țin de viziuni colective, alternative și deseori conflictuale asupra unui eveniment istoric, cu referire explicită la cazul conflictului militar de peste Nistru: cum este definit și cum este abordat procesul de reconciliere? care sunt politicile și practicile capabile să contribuie la apropierea procesului de reconciliere din perspectiva memoriei colective? care sunt limitele proiectelor de reconciliere în societățile post-conflict? Fiind „o societate cu o memorie traumatizată” (pag. 171), trecutul recent al Moldovei este adresat în această țară, așa cum arată și prezentarea menționată, ca parte a unui proces de regenerare, specific de altfel mai multor state foste sovietice. Implicit, o asemenea dilemă post-conflict este parte a unei probleme mult mai complexe cu implicații/rezolvări ce încă nu sunt apreciate/cunoscute pe deplin și care implică pe de-o parte aspecte identitare iar pe de alta, înseși traumele perioadei sovietice. Ceea ce au în comun aceste două aspecte este faptul că după destrămarea URSS, astfel de „dileme” au fost centrale în efortul societal de a se ajunge la un acord legat de trecutul recent, fie el doar post-sovietic or integrând și perioade anterioare. Astfel, statele au pus în funcțiune mecanisme menite a facilita procesul de „regăsire”, asumare și totodată reinterpretare

a trecutului, noțiunile cheie în jurul cărora acestea au funcționat fiind: justiție tranzițională, adevăr, amnistie, unitate națională, identitate, condamnare⁸.

Pentru republica Moldova, un astfel de instrument este și Institutul de Istorie Socială „Promemoria”⁹ al cărui director este Anatol Petrencu, istoric și politician deopotrivă, și, deloc întâmplător, membru al Comisiei pentru investigarea regimului comunist. Fiind totodată și redactor șef al revistei institutului, acesta descrie și el în prefața volumului situația conexasă editării acestei publicații, subliniind procesele democratice demarate în Republica Moldova (după aprilie 1990) care „au deschis noi orizonturi pentru cercetarea istorică, punând în evidență exemplul statelor comuniste de constituire a unor noi institute și centre de studii, de aplicare a unor noi tematicii și sfere de cercetare în domeniul științei istorice” (pag. 5). Afirmând că, în acest context, procesul de rescriere a istoriei este necesar „nu numai pentru a cunoaște trecutul, ci și pentru a ne putea detașa cu inteligență de moștenirile lui dureroase” (pag. 6), primul număr al revistei apare ca o „datorie profesională și civică” a echipei Institutului de a contribui la o înțelegere complexă a trecutului, de recuperare a „paginilor dramatice” din istorie: deportările staliniste, represiunile politice, foamea organizată și mai nou, apărarea suveranității și integrității Republicii Moldova în perioada războiului civil. Menite a trata aceste subiecte din perspectiva istoriei sociale, textele semnatărilor sunt structurate în nouă secțiuni: *Studii și articole; Comunicări; Portofoliu didactic; Documenta; Exercițiul memoriei; Dezbateri; Viața științifică; Personalia; Recenzii, note de lectură.*

Primul studiu, semnat de Sergiu Tabuncic, prezintă modul în care mai multe comunități rurale din Moldova au păstrat o serie de documente medievale pentru dovedirea proprietății funciare în contextul secolului de ocupație rusească (1812-1918). Pe aceeași linie, a istorie dreptului, Lilia Zabolotnaia în colaborare cu Alina Felea analizează dreptul succesoral din Țările Române (medievale), respectiv tema proprietății testamentare (prevederile testamentare) (și) prin prisma implicațiilor juridice asupra familiei în perioada modernă, spațiul basarabean și Imperiul rus: evoluția legislației, etapele unui proces etc. Alte două texte, semnate de Eugen Ghiță și Ioan Bolovan reprezintă cercetări demografice și antropologice. Dacă în primul sunt studiate variațiile demografice ale Aradului în perioada de dezvoltare urbană și demografică 1767-1768, Ioan Bolovan descrie raportul societate – epidemii – catastrofe naturale în Transilvania din perspectiva interesului demografic, social, mental, privind succint cele 6 epidemii de holeră care s-au succedat în spațiul ardelean între 1831 și 1873. Este demonstrat de către autor în acest sens că, în ciuda nivelului ridicat al mortalității generale (în contextul epidemiilor), dinamica populației Transilvaniei nu a fost afectată în mod decisiv decât pe termen scurt. Totuși, holera a generat noi atitudini și reacții comportamentale, discursul elitei asupra bolii și poziția autorităților cunoscând metamorfozări interesante (pag. 61). Într-un text scris în limba franceză, Antonella Grossi analizează elementele de continuitate și discontinuitate care caracterizează percepția colectivă asupra cimitirelor din Paris, pentru ca Tatiana Varta să surprindă tendințe de rusificare în context ecleziastic prin studiul de caz al activității a doi dintre succesorii lui G. Bănulescu-Bodoni, Dimitrie Sulima și Irinarh Popov.

⁸ Vezi Lavinia Stan (ed.), *Transitional Justice in Eastern Europe and the Former Soviet Union: Reckoning with the Communist Past*, New York, Routledge 2009.

⁹ Institutul de Istorie Socială „Promemoria” este o instituție afiliată Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, cu statut de centru de cercetare și instruire. INIS „Promemoria” are drept scop cercetarea istorică, promovarea și implementarea noilor metode și domenii de cercetare și predare a științelor istorice prin realizarea următoarelor obiective: elaborarea, implementarea/realizarea, evaluarea și monitorizarea proiectelor de cercetare și instruire de nivel local/național și internațional; organizarea de seminarii, simpozioane, conferințe, întruniri periodice cu atragerea specialiștilor calificați în domeniile prioritare de activitate; desfășurarea activităților editoriale și instruirea specialiștilor în domeniul științelor istorice; promovarea și popularizarea cunoștințelor istorice prin mijloacele de informare în masă; acordarea asistenței profesionale în domeniu prin acces la informații, consultanță și training; crearea și gestionarea unei biblioteci specializate. Vezi <http://promemoria.md/about/>, accesat 21.09.2012.

Ultimele trei studii (secțiunea *Studii și articole*) aparțin toate, în linii mari, istoriei politice: istoricul Sfatului Țării din Basarabia (Simona Nicoară), revolte țărănești anticomuniste în Arad (Corneliu Pădureanu), analiza instituțională a învățământului din domeniul artelor în Moldova Sovietică (Gheorghe Nicolaev). În celelalte compartimente ale volumului sunt prezentate diferite comunicări (amintim textul Ludmillei Cojiocarui), apoi sunt furnizate date despre activitatea științifică a cercetătorilor din Republica Moldova, publicate o serie de documente de arhivă și jurnalistice inedite, respectiv surprinsă implementarea unor portofolii didactice specifice învățământului preuniversitar.

În final, se poate afirma că acest demers reprezintă un pas înainte pentru spațiul cultural din republica Moldova din cel puțin două motive. În primul rând, după ani de imobilism cultural, acest proiect surprinde interesul tot mai accentuat al societății moldovene pentru propriul trecut, iar prin dezvoltarea metodologică (evidentă) a cercetării, coroborată cu pluralitatea interpretativă, este vizibilă și sincronizarea cu provocările actuale ale istoriografiei occidentale. În al doilea rând, și poate mai important, „Promemoria” reprezintă un manifest pentru reconciliere, o chestiune încă actuală în Moldova, premisele necesare realizării acesteia fiind surprinse în volum: „Nimeni nu este întru totul inocent, nimeni nu este întru totul vinovat. După o perioadă în care, în sânul societății, negrul și albul erau categoric opuse, această societate trebuie acum să învețe să distingă un mai mare număr de nuanțe gri” (pag. 172).

Grigore Moldovan

„*Annales historici Presovienses*”, vol. 8/2008, 9/2009, 10/2010 ISSN 1336-7528

„*Annales historici Presovienses*” (AHP) este un periodic de specialitate care apare la Prešov (Slovacia) din anul 2001, fiind publicat de Institutul de Istorie care funcționează pe lângă Facultatea de Filosofie a Universității din Prešov (Slovacia) și de Centrul de Cercetări Socio-Istorice și de Istorie Culturală, centru de excelență, constituit în cadrul aceleiași universități.

Scoala istorică de la Prešov este binecunoscută în comunitatea istoricilor din Europa Centrală, din România și Transilvania inclusiv, ea devenind extrem de vizibilă în plan științific, editorial și al manifestărilor științifice din ultimele decenii. Periodicul sus-menționat exprimă probabil cel mai bine tendințele și ariile de interes ale istoricilor de la Prešov, fără ca revista să le fie destinată exclusiv lor.

Numerele pe care le-am avut la dispoziție înfățișează o mare varietate de subiecte abordate, de la analize pe fresce medievale, probleme de istorie confesională, geografie istorică, istorie economică, istorie urbană și până la istoria cărții și francmasonerie. Aria geografică în care se încadrează majoritatea contribuțiilor este jumătatea răsăriteană a Slovaciei de astăzi, iar din punct de vedere cronologic predomină studii de istorie medievală, premodernă și modernă și, desigur, de istorie contemporană.

Pentru a exemplifica varietatea tematică a studiilor publicate în cele mai recente numere ale „*Annales historici Presovienses*”, mă voi opri asupra câtorva dintre acestea. În nr. 10/2010 găsesc un interesant articol semnat de Lucia Tokárová, *Cursul de mijloc al râului Torysa – importantă cale de comunicații în epoca romană, în contextul importurilor romane* (p. 31-53), în care autoarea analizează semnificațiile culturale, economice și politice ale unor produse romane (ceramică, fibule, obiecte de bronz și sticlă, monede), care au circulat dincolo de Limes, în Barbaricum, anume pe valea râului Torysa.

Dintre numeroasele studii dedicate istoriei confesionale și mai ales confesiunilor calvină și evanghelică din regiune, aș remarca articolul cunoscutului istoric Peter Kónya, *Biserica evanghelică și insurecția lui Francisc al II-lea Rákoczy* (nr. 8/2008, p. 72-89). Peter Kónya discută situația bisericii evanghelice înainte de insurecție, marcată de recatolicizare și persecuții, și analizează încercările de îmbunătățire a statutului acestei confesii în cursul insurecției. Măsurile legale luate de dieta de la Szécsény și altele au dus la îmbunătățirea statutului comunității evanghelice la nivelul orașelor, în